

VARDAFJELLET VINDKRAFT AS
Lilla Bommen 1
SE-411 04 Göteborg

Vår dato: 09.07.2024

Vår ref.: 200803409-201 Oppgis ved henvendelse

Deres ref.:

Nytt konsesjonsvilkår for Vardafjellet vindkraftverk, Sandnes kommune, Rogaland

Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) pålegger Vardafjellet vindkraft AS nytt konsesjonsvilkår om gjennomføring av avbøtende tiltak for spesielle støyvirkninger ved Vardafjellet vindkraftverk. Vilråsendringen har hjemmel i energiloven § 10-4, og innebærer en videreføring og videreutvikling av de avbøtende tiltakene som allerede gjennomføres ved vindkraftverket.

Vedtak

NVE pålegger Vardafjellet vindkraft AS følgende konsesjonsvilkår for Vardafjellet vindkraftverk:

- Konsesjonær skal videreføre avbøtende tiltak mot spesielle støyvirkninger i form av annen amplitudemodulering (“OAM”).
- De avbøtende tiltakene er et system som oppdager når og i hvilken grad spesielle støyvirkninger oppstår, og iverksetter egnede tiltak for å eliminere støyvirkningene, eller redusere dem til et akseptabelt nivå.
- Tiltakene skal videreføres i hele konsesjonsperioden, eller til konsesjonæren kan dokumentere at det ikke lenger er behov for tiltakene. NVE skal godkjenne dokumentasjonen før tiltakene kan opphøre.
- Gjennomføringen og virkningen av de avbøtende tiltakene skal rapporteres til NVE innen 31. desember hvert år. Den årlige rapporteringen skal gi nærmere informasjon om hvilke avbøtende tiltak som er gjennomført, hvor og når de er gjennomført, og hvilken virkning tiltakene har hatt.
- De avbøtende tiltakene kan endres dersom endringen medfører at virkningen av tiltakene forblir minst like god. Slike endringer skal komme frem av den årlige rapporteringen.

Vedtaket har hjemmel i energiloven § 10-4. Informasjonen om vedtaket skal sendes til grunneiere og andre rettighetshavere.

Sakens bakgrunn

Vardafjellet vindkraft AS (VVAS) fikk opprinnelig konsesjon til utbygging av Vardafjellet vindkraftverk 18.12.2014. Konsesjonen ble påklaget, men stadfestet av Energidepartementet (ED, da OED) 23.03.2017. Gjeldende anleggskonsesjon er datert 25.08.2023.¹

31.01.2020 godkjente NVE søknad om endret turbin type for vindkraftverket.²

Godkjennelsen ble gitt med følgende vilkår:

Vindkraftverket skal bygges og drives på en måte som gjør at støynivået ved bygninger med støyfølsom bruk ikke skal overstige et worst case-nivå på Lden 45 dBA, jf. M-128 veiledning. Det er opp til konsesjonær å lage et driftsregime som gjør at konsesjonsvilkåret oppfylles, og NVE skal orienteres om dette driftsregimet før idriftsettelse. Konsesjonsvilkåret skal følges opp med emisjonsmålinger i tråd med veiledning i M-128. Dette måleprogrammet skal gjennomføres innen to år etter at alle turbiner er satt i drift.

Vardafjellet vindkraftverk ble satt i drift høsten 2020. I tiden etter idriftsettelsen mottok både Sandnes kommune og NVE flere bekymringsmeldinger om støy. Samtlige bekymringsmeldinger kom fra naboer i Noredalen, nord for vindkraftverket. Konsesjonær informerte også selv NVE om at beboere i Noredalen ble plaget av støy.

Med bakgrunn i bekymringsmeldingene NVE mottok, mente vi det var behov for å verifisere at støynivået ved bygninger med støyfølsom bruk ikke overstiger et worst-casenivå på L_{den} 45 dBA, jf. vilkår i vedtak av 31.01.2020. Av den grunn startet vi kontroll av vilkår om støy i driftsfasen, den 09.12.2021³. I vår tilsynsrapport av 28.02.2023, konkluderte vi med at det gjeldende konsesjonsvilkåret om støy er ivaretatt, men konstaterte samtidig at det oppstår spesielle støyvirkninger ved vindkraftverket.⁴

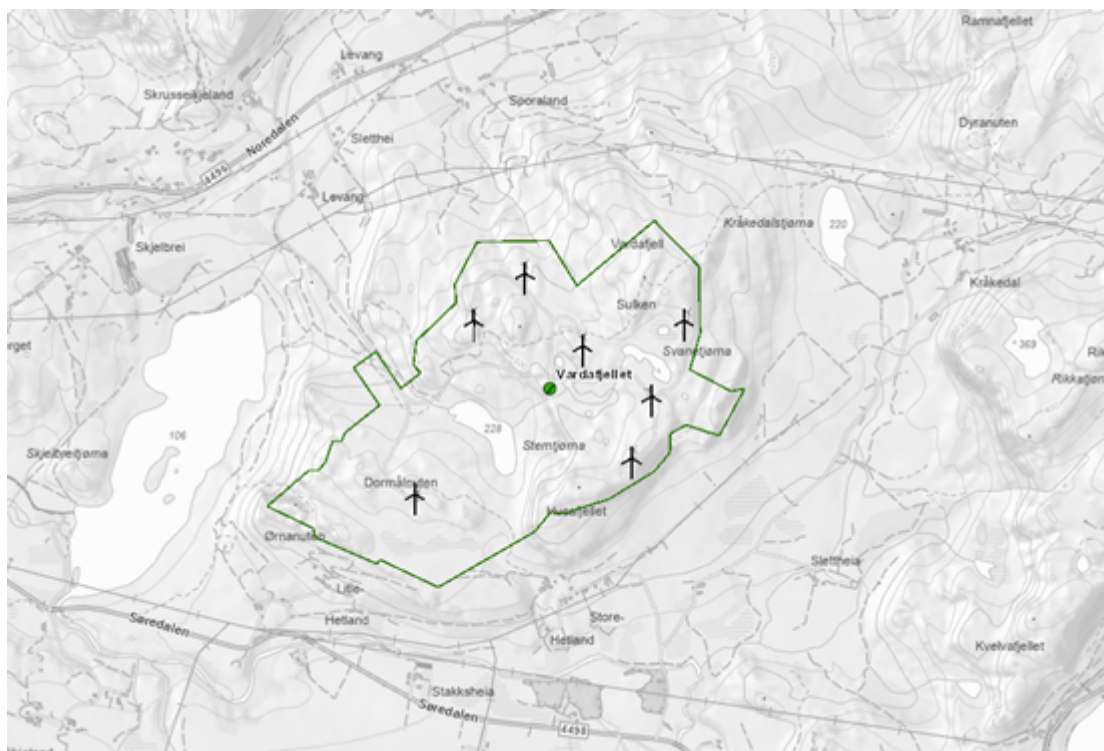
---

¹ NVE ref: 200803409-198

² NVE ref: 201707968-185

³ NVE ref: 201707968-467

⁴ NVE ref: 201707968-491

Figur 1. Noredalen ligger nord for planområdet. Kilde: NVEs Temakart

Av den grunn varslet vi den 28.02.2023 konsesjonær om at vi vurderte å treffe vedtak om fastsettelse av et nytt vilkår om støy i gjeldende anleggskonsesjon.⁵ Vilkåret vi varslet var:

- *Konsesjonær skal videreføre de avbøtende tiltakene for spesielle støyvirkninger som er iverksatt per 28.02.2023. De avbøtende tiltakene er et system som oppdager om og når spesielle støyvirkninger oppstår, og iverksetter tiltak som sikrer at de spesielle støyvirkningene opphører.*
- *Tiltakene skal videreføres i hele konsesjonsperioden. Gjennomføringen og virkningen av de avbøtende tiltakene skal rapporteres til NVE innen 31. desember hvert år. Den årlige rapporteringen skal gi nærmere informasjon om hvilke avbøtende tiltak som er gjennomført, hvor og når de er gjennomført, og hvilken virkning tiltakene har hatt.*
- *De avbøtende tiltakene kan endres dersom endringen medfører at virkningen av tiltakene forbedres. Slike endringer skal komme frem av den årlige rapporteringen.*

Vedtaket om nytt vilkår vil ha hjemmel i energiloven § 10-4. Vi tar forbehold om at ordlyden i et eventuelt vedtak kan endres fra forslaget til ordlyd som nevnes over.

Begrunnelsen for varselet var at beskrivelser av støybildet tilsier at det oppstår spesielle støyvirkninger ved Vardafjellet vindkraftverk som ikke fanges tilstrekkelig opp, selv om grenseverdien for støy fra vindkraftverk L_{den} 45 dBA overholdes. Vi skrev også at konsesjonær allerede gjennomfører avbøtende tiltak for de spesielle støyvirkningene på

⁵ NVE ref: 200803409-192

frivillig basis, men at NVE mener de avbøtende tiltakene må tas inn som en del av anleggskonsesjonen til Vardafjellet vindkraftverk, for å sikre at tiltakene videreføres.

I varselet fikk konsesjonær mulighet til å uttale seg, og NVE mottok tilsvar 20.09.2023.⁶

Innkommende merknader

Tilsvaret NVE mottok den 20.09.2023 er skrevet av 1,5 Advokatfirma AS,⁷ som på tidspunktet representerte VVAS i saken.

I brevet redegjør VVAS videre for de spesielle støyvirkningene som oppstår ved Vardafjellet vindkraftverk, og hvordan de avbøtende tiltakene som gjennomføres fungerer.

Videre vurderer VVAS innholdet i energiloven § 10-4. I den forbindelse mener de NVE ikke har vurdert hensynet til konsesjonær i varselet, herunder kostnader av tapt produksjon, og kostnader ved de avbøtende tiltakene som er iverksatt.

Deretter vurderer VVAS vilkåret NVE har varslet, og foreslår endringer i vilkårets ordlyd. De skriver at de ikke vil ha behov for å utfordre hjemmelsgrunnlaget for omgjøringen, dersom deres innspill hensyntas.

VVAS påpeker også at vilkårsskjerpingen gjøres av hensyn til en meget begrenset krets av naboer, og de forutsetter at ulemper av de avbøtende tiltakene, både for konsesjonær og samfunnet for øvrig, vurderes.

For ytterligere detaljer, viser vi til brevet fra VVAS som ligger vedlagt.

NVEs vurdering

Innføringen av nytt vilkår har hjemmel i energiloven § 10-4. Bestemmelsen lyder:

I særlige tilfelle kan de fastsatte vilkår endres av hensyn til allmenne interesser. Det skal tas hensyn til kostnadene en endring vil påføre konsesjonæren og de fordeler og ulemper endringen for øvrig vil medføre.

Særlig tilfelle

VVAS har vært tydelige på at det oppstår spesielle støyvirkninger ved Vardafjellet vindkraftverk, og at det er dette som forstyrrer beboerne i Noredalen. NVE har gjennomført en kontroll av støy som viser at den norske grenseverdien for støy fra vindkraftverk L_{den} 45 dBA overholdes. Dette indikerer at de spesielle støyvirkningene ved vindkraftverket ikke fanges tilstrekkelig opp av denne grenseverdien.

Da Vardafjellet vindkraftverk ble konsesjonsbehandlet ble det ikke tatt høyde for at de spesielle støyvirkningene kunne oppstå. Erfaringer fra andre vindkraftverk i Norge viser at

---

⁶ NVE ref: 200803409-200

⁷ 1,5 Advokatfirma AS er i dag nedlagt.

slike spesielle støyvirkninger ikke er et vanlig problem. Dersom det hadde foreligget kunnskap om de spesielle støyvirkningene under konsesjonsbehandlingen, ville vilkår om avbøtende tiltak eller en annen plassering av turbiner kunne blitt vurdert. Dette tilsier at ulemper ved anlegget når det gjelder støy, har blitt vesentlig større enn antatt, og at de spesielle støyvirkningene kan vurderes som et «særlig tilfelle», jf. § 10-4.

Vi konstaterer at VVAS skriver at de anser at kravet om særlig tilfelle som oppfylt.

Allmenne interesser

VVAS skriver at støyvirkninger fra vindkraftverk er en type ulempe som etter sin art naturlig vil omfattes av begrepet «allmenne interesser». VVAS anfører imidlertid at det i denne saken kan stilles spørsmål ved om ikke kretsen av naboer som berøres av OAM-effektene er så begrenset at det likevel ikke er allmenne interesser som ivaretas ved vilkårsendringen.

NVE vil for det første påpeke at støypåvirkning er et spørsmål om bomiljø, og i denne saken skal det etter vårt syn ikke svært mange berørte til før en vilkårsendring kan sies å ivareta allmenne interesser.

Naboene som har rapportert om støy fra vindkraftverket, har slik NVE forstår det opplevd dette som veldig plagsomt. Eiendommen hvor den kontinuerlige støymålingen gjennomføres har blant annet beskrevet forstyrrelser i form av både vibrasjoner i husveggene og støy innendørs. Enkelte av bekymringsmeldingene NVE har mottatt forteller også om forstyrrelser på nattetid.

Videre viser vi til at Sandnes kommune og NVE samlet har mottatt bekymringsmeldinger om plagsom støy fra totalt 9 forskjellige naboer (inkludert en eier av en ubebygget tomt) i Noredalen. Det er ikke dokumentert at alle disse adressene opplever tilsvarende støyplager. Støyberegningene for Vardafjellet vindkraftverk angir cirka 60 støyfølsomme bygninger i Noredalen.⁸ Vi har ingen indikasjoner på at samtlige av disse byggene utsettes for støyforstyrrelser fra vindkraftverket. Likevel mener NVE at det er en viss sannsynlighet for at plagegraden ville vært høyere ved en større andel av disse 60 byggene, dersom de avbøtende tiltakene ikke hadde blitt gjennomført. NVE mener at det å redusere de spesielle støyvirkningene for beboere i Noredalen, er en allmenn interesse, og at de avbøtende tiltakene derfor gjennomføres av hensyn til allmenne interesser.

Fordeler og ulemper av nytt vilkår

Fordelen med innføring av det nye vilkåret er sikkerhet for at de avbøtende tiltakene videreføres gjennom vindkraftverkets levetid. Dette medfører etter vårt skjønn at beboerne i Noredalen kan være trygge på at de avbøtende tiltakene ikke opphører. Det er i tillegg grunn til å anta at videreføring vil kunne gi tiltakene bedre effekt med tiden. VVAS

---

⁸ I Miljødirektoratets støyretningslinje er støyfølsom bebyggelse definert som boliger, fritidsboliger, helsebygg, skoler og barnehager.

har vært tydelige på at de planlegger å fortsette tiltakene på eget initiativ, men NVE mener at fordelene med en forpliktelse gjennom et vilkår forsvarer den varslede endringen. I tillegg til den generelle fordelen for naboene vil det klargjøre forpliktelsene knyttet til et mulig eierskifte.

VVAS skriver at de frivillige tiltakene for å redusere OAM-støy går ut på å stoppe driften av enkelte vindturbiner når en terskel og varighet overstiges. De skriver at de har hatt store produksjonstap som følge av denne driftsstansen.

VVAS skriver at de fra og med mars 2021 og ut året, hadde de et produksjonstap på 11,8 GWh, tilsvarende 18 % av årsproduksjonen. For 2022 var produksjonstapet på 12,6 GWh, tilsvarende 15 % av årsproduksjonen. For 2023 frem til og med mai hadde de et produksjonstap på 4,5 GWh, tilsvarende 13 % av årsproduksjonen. De skriver at trenden går mot lavere produksjonstap fordi systemet som styrer stenging av turbiner utvikles og forbedres.

På bakgrunn av VVAS sine erfaringer med utvikling og drift av de avbøtende tiltakene har NVE beregnet fremtidige produksjonstap. Ut ifra forventet årsproduksjon på 84,6 GWh, har vi gjort beregninger for tre årlige produksjonstap, 5, 10 eller 15 %, fra perioden 2024 til 2045. Videre har vi brukt en diskonteringsrente på seks prosent og tre ulike prisbaner for den forventet strømprisen frem mot 2045.⁹ Beregningene forutsetter at strømmen blir solgt til spotpris. Resultatet, i form av ni ulike nettonåverdier, er vist i tabellen under.

Tabell 1. Nettonåverdi av produksjonstap for ni ulike scenarioer.

Årlig produksjonstap	Lavprisbane	Basisprisbane	Høyprisbane
5 %	11,1 mill.	24,0 mill.	38,6 mill.
10 %	22,4 mill.	48,0 mill.	77,1 mill.
15 %	33,3 mill.	61,9 mill.	115,7 mill.

Tabellen viser at ulike driftsregimer med produksjonstap mellom 5 og 15 % frem mot 2045 resulterer i nettonåverditap på mellom 24,0 og 61,9 millioner kroner i NVE sitt basispris-scenario. Ved en årlig bruttoproduksjon i Vardafjellet vindkraftverk på 84,6 GWh, vil det totale krafttapet i samme periode ligge mellom 93 og 279 GWh for henholdsvis produksjonstap på 5 og 15 %.

Hvis VVAS klarer å forbedre de avbøtende tiltakene, og de årlige tapene reduseres til et nivå mellom 5 og 10 %, så vil det totale nåverditapet ligge mellom 24,0 og 48,0 millioner i

⁹ De tre prisbanene er hentet fra NVE sin langsiktige kraftmarkedsanalyse.

basisprisbanen. Tilsvarende vil 5 og 10 % svare til et årlig produksjonstap på 4,2 GWh og 8,4 GWh.

Etter NVEs vurdering er det knyttet betydelige produksjonstap til dagens frivillige tiltak. Hvis systemet ikke forbedres i løpet av konsesjonsperioden, kan det akkumulerte tapet bli stort.

Alternativet, å ikke innføre nytt vilkår, kan være at de avbøtende tiltakene avvikles. Slik NVE forstår VVAS, foreligger det ingen planer om en slik avvikling, men dette kan endre seg med tiden, for eksempel ved et eierskifte. Avvikling vil kunne føre til at de spesielle støyvirkningene vil påvirke vindkraftverkets naboer i større grad enn i dag.

Samlet vurdering

NVE vurderer de avbøtende tiltakene som kostbare for konsesjonær, spesielt hvis tiltakene ikke forbedres. Vi mener likevel det er rimelig å pålegge konsesjonær ved Vardafjellet vindkraftverk å videreføre de avbøtende tiltakene igjennom vindkraftverkets levetid. Hovedargumentet for dette er at støypåvirkningen for beboerne i Noredalen er vesentlig større enn man så for seg da konsesjonen ble gitt. Det betyr at konsesjonsvilkårene trolig ville vært annerledes, dersom de spesielle støyvirkningene hadde vært forutsett.

Støygrensen for vindkraftverk i Norge, L_{den} 45 dBA, er hentet fra Miljødirektoratets veileder om behandling av støy i arealplanlegging⁹ (M-2061).¹⁰ Veilederens kapittel 1.1.5 beskriver hva som er uforholdsmessig høye kostnader for gjennomføring av avbøtende støytiltak. Ifølge veilederen er det tre hovedgrunner til at avbøtende støytiltak kan anses som uforholdsmessig kostbare:

1. *Det kan være uforholdsmessig kostbart å gjennomføre avbøtende støytiltak sammenlignet med effekten av tiltaket.*
2. *Det kan være uforholdsmessig kostbart å gjennomføre avbøtende støytiltak sammenlignet med hvor mange som får reduserte lydnivåer av tiltaket.*
3. *Det kan være uforholdsmessig kostbart å gjennomføre avbøtende støytiltak sammenlignet med totalkostnaden for en utbedring av et anlegg eller en virksomhet.*

I punktene er begrepet «lydnivå» benyttet. De spesielle støyvirkningene ved Vardafjellet vindkraftverk er ikke nødvendigvis plagsomme på grunn av lydstyrken, men snarere lydets karakter. Videre er det også et poeng at det er en forskjell på forholdsmessighetsvurderingen i planleggingsfasen for et helt nytt tiltak, og forholdsmessighetsvurderingen i forbindelse med en endring av fastsatte vilkår for et eksisterende anlegg. Det skal mer til for at noe skal være uforholdsmessig når tiltaket

---

¹⁰ <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/forurensning/stoy/for-myndigheter/veileder-om-behandling-av-stoy-i-arealplanlegging/>

allerede er gitt en tillatelse. Vi mener likevel at punktene er overførbare og dekkende for forholdsmessighetsvurderingen etter enl. § 10-4 i denne saken.

NVEs vurderer effekten av tiltakene som er gjennomført som tilstrekkelig gode til at gjennomføringen ikke kan anses uforholdsmessig kostbare sett opp mot effekten, jf. ovennevnte punkt 1. Det vises til at VVAS selv hevder at effekten av de avbøtende tiltakene er god. Dette stemmer også med NVEs inntrykk av situasjonen.

NVE mener heller ikke at kostnadene for de avbøtende tiltakene er uforholdsmessig store sammenlignet med totalkostnadene for etablering av Vardafjellet vindkraftverk, jf. punkt 3 over. I veiledningen M-2061 er denne årsaken til uforholdsmessighet egnet for «svært begrensede» prosjekter, noe Vardafjellet vindkraftverk ikke kan sies å være.

I denne saken mener NVE det er punkt 2 som er den mest relevante årsaken å vurdere med tanke på eventuell uforholdsmessighet. Denne vurderingen henger tett sammen med vurderingene som er gjort av allmenne interesser over, fordi den avhenger av hvor mange som får reduserte støyvirkninger av tiltaket. Det kan ikke utelukkes at de avbøtende tiltakene har positiv virkning for flere naboer enn de som har klaget på støy. Dette tilsier at de avbøtende tiltakene heller ikke er uforholdsmessige kostbare etter punkt 2.

Vi er også innforstått med at kunnskapen om de spesielle støyvirkningene som oppstår ved Vardafjellet vindkraftverk er under utvikling, og følgelig også de avbøtende tiltakene. Vi anser det derfor som viktig at et nytt vilkår også gir VVAS nødvendig handlingsrom til å videreutvikle og forbedre de avbøtende tiltakene, både med hensyn på virkning, kostnader og produksjonstap. Vilkåret er derfor utformet i den hensikt.

Om de avbøtende tiltakene

NVE er kjent med at flere av naboene i Noredalen ønsker støymåler koblet til de avbøtende tiltakene ved sitt hus.

Vilkåret som nå settes for VVAS gir handlingsrom for videreutvikling av de avbøtende tiltakene. Fordi de avbøtende tiltakene er ny teknologi som fortsatt er i utvikling, har ikke NVE kunnskap som tilsier at flere støymålere, tilvarende den som allerede er utplassert hos én nabo, vil være gunstig for de avbøtende tiltakenes virkning. Hvilke tiltak som kan forbedre de avbøtende tiltakene, er en vurdering som må gjøres av de fagkyndige som jobber med videreutvikling. Det er heller ikke gitt at de avbøtende tiltakene vil være basert på immisjonsmåling (måling ved støymottaker) i fremtiden. NVEs vurdering er derfor at det ikke foreligger grunnlag for å pålegge utplassering av ytterligere støymålere.

Samtidig har VVAS tatt initiativ¹⁰ til kommunikasjon med samtlige naboer som har meldt bekymring, slik at naboene kan varsle direkte til VVAS når støy oppleves som plagsomt. NVE legger til grunn at videreutvikling av de avbøtende tiltakene også vil ta inn over seg omfanget og karakter på eventuelle klager på støyplager fra naboer i Noredalen.

Utover det som følger direkte av vilkåret oppfordrer vi VVAS til å etablere en brukervennlig løsning hvor naboer kan registrere tilfeller der de opplever støy fra vindkraftverket som plagsomt.

Endringer i det varslede vilkåret

Vilkåret som innføres med dette vedtaket har noen forskjeller fra vilkåret vi varslet i brev av 28.02.2023. Endringene er gjort etter innspill fra VVAS. NVE mener de fleste innspillene til vilkåret VVAS kom med er gode, og bidrar til vilkårets formål kommer tydeligere frem. Enkelte av endringsforslagene er forkastet, fordi vi anser de som krevende å føre tilsyn med.

Orientering av grunneiere/rettighetshavere og naboer

NVE pålegger herved VVAS om å snarest videresende vedtaket til berørte grunneiere, rettighetshavere og ev. andre som bør ha kjennskap til vedtaket som ikke står på kopimottakerlisten. NVE ønsker en bekreftelse på at vedtaket er sendt med opplysning om dato for utsendelsen.

Klagerett

Vedtaket kan påklages, se orientering om rett til å klage på siste side. Vi foretrekker elektronisk oversendelse til vår sentrale e-postadresse nve@nve.no.

Med hilsen

Inga Katrine Johansen Nordberg
Direktør

Svein Grotli Skogen
seksjonssjef

Dokumentet sendes uten underskrift. Det er godkjent i henhold til interne rutiner

Vedlegg:

Tilsvar fra Vardafjellet Vindkraft AS – «VARDAFJELLETVINDKRAFTVERK- VARSEL OM NYTT STØYVILKÅR», datert 20.09.2023.

Mottakerliste:

VARDAFJELLET VINDKRAFT AS

Kopimottakerliste:

Anne Serine og Ivar Løland
Frank Morten Levang
Kerstin Levang

Marit Levang
Nils Ove Nordland
Marianne og Heino Nielsen
Jan Kåre Løvskeid og Irene Sjødin
Rune og Laila Raugstad
ROGALAND FYLKESKOMMUNE
STATSFORVALTEREN I ROGALAND
Sveinung Helge Levang
TOVE IREN SKAAR
SANDNES KOMMUNE
SANDNES KOMMUNE - Hanne Grete Skien

Orientering om rett til å klage

Frist for å klage	<p>Fristen for å klage på vedtaket er 31.08.2024. Hvis vedtaket ikke har kommet frem til deg innen dette, er klagefristen tre uker fra den dagen du fikk eller burde ha fått kjennskap til vedtaket.</p> <p>Det er tilstrekkelig at du postlegger klagen før fristen løper ut. Klagen kan ikke behandles dersom det har gått mer enn 1 år siden NVE fattet vedtaket</p>
Du kan få begrunnelsen for vedtaket	Hvis du har fått et vedtak uten begrunnelse, kan du be NVE om å få en begrunnelse. Du må be om begrunnelsen før klagefristen løper ut.
Hva skal med i klagen?	<p>Klagen bør være skriftlig. I klagen må du:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skrive hvilket vedtak du klager på. • Skrive hvilket resultat du ønsker. • Opplyse om du klager innenfor fristen. • Undertegne klagen. Hvis du bruker en fullmektig, kan fullmektigen undertegne klagen. <p>I tillegg bør du begrunne klagen. Dette betyr at du bør forklare hvorfor du mener vedtaket er feil.</p>
Du kan få se dokumentene i saken	Du har rett til å se dokumentene i saken, med mindre dokumentene er unntatt offentlighet. Du kan henvende deg til NVE for å få innsyn i saken.
Vilkår for å gå til domstolene	<p>Hvis du mener vedtaket er ugyldig, kan du gå til søksmål. Du kan bare gå til søksmål dersom du har klaget på NVEs vedtak, og klagen er avgjort av Energidepartementet (ED) som overordnet forvaltningsorgan.</p> <p>Du kan likevel gå til søksmål dersom det har gått 6 måneder siden du sendte klagen, og det ikke skyldes forsømmelse fra din side at klagen ikke er avgjort.</p>
Sakskostnader	Dersom NVE eller ED endrer vedtaket til din fordel, kan du søke om å få dekket vesentlige og nødvendige kostnader. Du må søke om dette innen 3 uker etter at klagevedtaket kom frem til deg.
Hvem kan klage på vedtaket?	Hvis du er part i saken, kan du klage på vedtaket. Du kan også klage på vedtaket hvis du har rettslig klageinteresse i saken.
Hvor skal du sende klagen?	<p>Du må adressere klagen til ED, men sende den til NVE. NVEs -epostadresse er nve@nve.no.</p> <p>NVE vurderer om vedtaket skal endres. Dersom NVE ikke endrer vedtaket, vil vi sende klagen til ED.</p>

Denne forklaringen er basert på forvaltningslovens regler i §§ 11, 18, 19, 24, 27 b, 28, 29, 31, 32 og 36.